

УДК 378.011.3-051:159 955(489+481)(045)
DOI: 10.31376/2410-0897-2020-2-43-177-183

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ: ДОСВІД ДАНІЇ ТА НОРВЕГІЇ

Граб Мар'яна Василівна,

аспірантка, викладачка Гуманітарно-педагогічного коледжу
Мукачівський державний університет
e-mail: grabmaryana@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8462-8222

Стаття висвітлює проблему використання технології критичного мислення у процесі фахової підготовки педагогів. Проаналізовано досвід зарубіжних країн, зокрема Данії та Норвегії. Розкрито основні теоретичні положення про розвиток критичного мислення, педагогічні засоби, які сприяють прояву його різноманітних форм. Уточнено дефініцію поняття «критичне мислення». Схарактеризовано особливості використання технології розвитку критичного мислення майбутніх педагогів Данії та Норвегії у процесі фахової підготовки. Зокрема, наголошено на ефективності використання цієї технології при формуванні природничої компетентності вчителя як складової його професійної компетентності. Автором зазначено, що розвиток критичного мислення є підготовкою майбутніх учителів до професійного життя, де вміння і навички приймати відповідальні рішення в кризових ситуаціях стають необхідними атрибутами успішного функціонування соціуму.

Ключові слова: критичне мислення, майбутні педагоги, фахова підготовка, Данія, Норвегія.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації, радикальних змін у світовій спільноті та підвищених вимог суспільства до компетентності сучасного фахівця пріоритетності набуває проблема розвитку та формування інтелектуальної, високоосвіченої еліти суспільства. Сучасна вища школа покликана сьогодні виробити в кожного студента звичку брати активну участь у вирішенні важливих питань життя колективу, вміння формувати, висловлювати і відстоювати свою позицію, поважати думку інших людей.

Науковців, педагогів-практиків хвилює проблема «мовчання», байдужість чи невміння студентів інколи висловитись з приводу висвітлення власних суджень, вироблення власного ставлення до них. Одним з варіантів вирішення цієї проблеми є наявність у майбутніх фахівців критичного мислення. Тому завдання сучасних закладів вищої освіти полягає не тільки в тому, щоб дати відповідні професійні знання, а в умовах переходу до інформаційного суспільства підготувати фахівців, які глибоко знають і розуміють свою роль у соціумі, вміють творчо використовувати здобуті знання на практиці, критично оцінюють досягнуте. У цьому контексті є очевидною життєва необхідність формування критичного мислення в майбутніх педагогів. Адже критичне мислення – це специфічний мисленнєвий процес, який існує поряд з логічним, аналітичним, креативним та іншими видами і вирізняється з-поміж них тим, що на виході формує не лише вміння свідомо аналізувати, синтезувати, робити власні висновки, різнобічно бачити проблему тощо, а й позицію, духовну наповненість особистості [10].

Формуючи національну концепцію дидактичної системи педагогічної освіти варто, на нашу думку, врахувати досвід США, Канади, Західної Європи з метою адаптації найефективніших зарубіжних технологій до вітчизняного освітнього середовища ЗВО [7]. Цінним для нашого дослідження є досвід Данії та Норвегії, де професійна підготовка майбутніх педагогів спрямована насамперед на індивідуальний супровід студентів, формування в них творчих здібностей та критичного мислення. Як показує практика, технологія розвитку критичного мислення успішно зарекомендувала себе в процесі вивчення дисциплін природничого циклу. Їх змістове наповнення та методична нестандартність ефективно сприяють формуванню природничої компетентності майбутніх педагогів, що є складовою їхньої професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості сучасного стану проблеми розвитку та використання технології критичного мислення та культури логічного мислення у підготовці майбутніх педагогів відповідно до вимог сучасного національного та світового

ринку праці знайшли відображення в наукових розвідках як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників.

Над проблемою розвитку критичного мислення працювали зарубіжні вчені А. Кроуфорд, С. Курфіс, Д. Макінстер, С. Метьюз, Р. Поль, В. Саул, Д. Халперн та ін. Теоретичні та практичні аспекти розвитку критичного мислення розкрили у своїх працях вітчизняні науковці Б. Бурштейн, М. Демидович, Л. Києнко-Романюк [3], В. Монахов, Л. Обухова, Л. Удовенко, Л. Червочкіна, О. Пометун, С. Терно [10], О. Тягло та ін.

Особливості використання технології розвитку критичного мислення у професійній підготовці майбутніх фахівців знаходимо в наукових доробках Л. Джіні, С. Заїр-Бека [2], С. Лаптинської, А. Липкіної [4], Г. Ліндсей, Е. Палаєвої, Л. Піаже, Л. Рибак, К. Роджерса.

Цінними в контексті нашого дослідження є праці науковців, які займаються розкриттям основних аспектів сучасної освітньої системи, змісту і напрямів професійної підготовки фахівців у Данії (О. Леонтьєва, О. Матвієнко); вивченням організації неперервної професійної освіти в Данії (А. Роляк) [8], системи підготовки педагогічних кадрів у Королівстві Норвегія (В. Семілетко) [9] тощо.

Мета статті: розкрити особливості використання технології розвитку критичного мислення у підготовці майбутніх педагогів Данії та Норвегії.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освіта з визначеними тенденціями її розвитку ставить нові вимоги до фахової професійної підготовки випускника ЗВО та його особистісних якостей. У числі найважливіших – глибокі професійні знання і вміння, здатність до їх гнучкого застосування, ініціативність, комунікабельність, творча активність, готовність до безперервного саморозвитку, формування критичного мислення.

Критичне мислення (давньогр. «мистецтво аналізувати, судження») ми розглядаємо як наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. Батьком цієї дефініції є Б. Блум, який трактував це поняття як мислення вищого рівня. На думку К. Баханова, критичне мислення в освітній діяльності зазнало суттєвих змін. Сьогодні це такий тип мислення, що передбачає практичне застосування наукового підходу до розв'язування життєвих, професійних, особистих проблем тощо; він вбирає у себе синтетичне і аналітичне, теоретичне і практичне, репродуктивне і продуктивне мислення [1].

Сутністю критичного мислення є детальний мисленнєвий аналіз перед подальшими діями. Такі дії перетворюють звичайний умовивід у обґрунтований логічний, а поспішні висновки – у аргументований, чіткий доказ. Незважаючи на те, що критичне мислення, як доводять дослідники, є індивідуальним і самостійним, воно проявляється під час обговорення, в дискусіях, тобто в присутності іншої людини. Згадаймо сократівські діалоги, в яких народжувалась думка. Саме цей філософ установив безпосередній зв'язок між мисленням і спілкуванням в процесі взаємодії особистостей.

Аналіз літератури з проблеми дослідження дає підстави стверджувати, що справжнього розвитку вивчення критичного мислення набуло у 70–90 рр. ХХ ст. на Заході. Подібний інтерес був не випадковим, оскільки криза західної освіти в 70-х рр. ХХ ст. вимагала перегляду самої суті навчального процесу. У результаті тривалих пошуків увага науковців та педагогів-практиків була звернена на критичне мислення та його можливості у розвитку особистості. Для ряду західних університетів, шкіл економіки, права, соціології, інших навчальних закладів курс «Критичне мислення» став обов'язковим. Критичне мислення виявилось цілком ефективною методологією, прийнятною до різних сфер інтелектуальної діяльності людини. Це не тільки вивело західну освіту з кризи, а й піднесло її на новий якісний рівень.

Технологію розвитку критичного мислення розглядаємо як цілісну систему, що формує навички роботи з інформацією, пропагує розвиток розумових навичок студентів, необхідних не тільки в навчанні, але й у повсякденному житті. Вона передбачає розвиток здатності думати, аналізувати, аргументувати, переконувати, досліджувати проблеми та ситуації, розв'язувати проблемні запитання, усвідомлено мислити, аналітично дискутувати та правильно висловлювати свою думку, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, сумніватися, моделювати професійні ситуації, приймати рішення.

Науковці [1; 6; 10] зазначають, що критичне мислення як технологія має певну структуру: мотиваційний компонент (ставлення до навчання, усвідомлення життєвої цінності інформації, бажання перевірити свої можливості, схильність до змагання), змістовий компонент (достатній рівень первинних знань, ефективні методи навчання і самонавчання, самоконтролю та самокорекції діяльності й мислення, оцінювання значення отриманих знань), інтелектуально-процесуальний компонент (уміння та навички «здійснювати процес», володіння ефективними прийомами для вирішення завдання) і емоційно-вольовий компонент (наполегливість, воля, цілеспрямованість, уміння зберігати позитивний емоційний стан під час пошуків шляхів вирішення проблеми).

Отже, критичне мислення – це усвідомлений, самостійний, рефлексивний, цілеспрямований, обґрунтований, контрольований та самоорганізований процес. У контексті фахової професійної підготовки критичне мислення ми розглядаємо як результат такої діяльності, яка спрямована на формування у майбутніх педагогів уміння самостійно мислити, розв'язувати життєві та професійні задачі.

Професійна підготовка педагогічних працівників у Скандинавських країнах, зокрема Данії та Норвегії, здійснюється у системах вищої освіти (університетах, університетських коледжах). Сукупність професійно обумовлених вимог до вчителя визначається як професійна готовність до педагогічної діяльності. Визначальним у процесі підготовки майбутніх учителів у Норвегії є діяльнісний підхід, який поглиблює практичну підготовку для тих, хто самостійно готує себе до педагогічної діяльності, забезпечуючи трансформацію теоретичних знань у практичні знання, вміння і навички зі спеціальності. Для реалізації діяльнісного підходу педагоги норвезьких педагогічних коледжів і університетів керуються принципами, що насамперед мотивують активність студента в освоєнні теоретичного і практичного матеріалу, а саме: принцип включення особистості в значущу діяльність, принцип визнання права людини. Як показує практика, систематичне включення технології критичного мислення у навчальний процес у закладах вищої освіти сприяє формуванню особливого складу мислення і пізнавальної діяльності майбутніх фахівців [9].

Модель педагогічної освіти Норвегії має високу гнучкість. Модулі навчання, час проходження курсів студентами коледжів і університетів Норвегії формуються з урахуванням індивідуальних планів і запитів студентів. Це пояснюється величезною увагою і повагою норвежців до індивідуальних напрямів розвитку студентів і становлення їх особистості. Норвезька система освіти надає особливого значення створенню умов для набуття нових знань та вмінь упродовж життя задля успішного виконання професійних обов'язків у суспільстві й забезпечення можливостей урахування специфіки швидкоплинних змін у суспільстві. Вислів «навчання впродовж усього життя» передбачає установку, відповідно до якої навчання – за різними формами і у різних галузях – відбувається на всіх етапах життєвого шляху, від народження і до смерті.

Особливої актуальності педагогічній освіті Норвегії надає оволодіння майбутнім учителем механізмами самореалізації, саморегуляції, виживання в суспільстві, яке швидко змінюється. Велика частина семінарських занять у педагогічних коледжах і університетах Норвегії спрямована на формування у студентів навичок самостійного пошуку нової інформації в процесі виконання групових та індивідуальних проєктів, участі в рольових і ділових іграх тощо. Принцип активності студента в освітньому процесі прямо пов'язаний із принципом залучення його до фахової діяльності, тому що ключ до розвитку творчої особистості лежить саме в організації різних видів діяльності, що сприяють саморозвитку для тих, хто навчається. Різноманітні форми і види діяльності (проєктна робота, рольові ігри, мозковий штурм тощо), які систематично використовуються викладачами університетів і університетських коледжів у процесі підготовки майбутніх педагогів, допомагають кожному студенту усвідомлювати свою значущість, розкривати свій внутрішній потенціал. Освітня система Королівства Норвегія гарантує надання студентам доступу до професійної освіти на основі їхніх здібностей та інтересів. Варто зазначити, що значна увага в процесі фахової

підготовки приділяється в них природничої компетентності як складової професійної компетентності педагога.

Освіта в Данії сповідує принцип навчання для життя. Цей принцип для данців означає, що навчання має всебічно розвивати особистість, а не перетворювати людину на заручника системи. Знання для людини, а не людина для знань. Освіта в Данії більш орієнтована на практичну підготовку, ніж на теоретичну. Саме тому в процесі підготовки майбутніх педагогів наскрізне місце належить технології критичного мислення, яка дає можливість формування відповідних професійних компетентностей, зокрема природничої та екологічної, як викладачу так і студентам [5].

Зміст професійної підготовки майбутніх учителів у Данії визначається освітніми програмами середньострокового і довгострокового типів. Головними принципами розроблення освітніх програм є такі: принцип відповідності змісту педагогічної освіти вимогам суспільства, науки, культури й особистості; єдності теорії та практики; гуманізації й гуманітаризації; фундаменталізації та міждисциплінарності. Навчальні плани професійної підготовки бакалаврів передбачають блоки загальнокультурних, психолого-педагогічних і профільних дисциплін, а також педагогічну практику. Зміст педагогічної практики майбутніх учителів структурується відповідно до змісту загальнокультурних, психолого-педагогічних і профільних дисциплін і передбачає активну та пасивну фази. Варто зазначити, що системі професійної підготовки вчителів у Данії притаманний високий рівень демократичності, стабільності і гнучкості, оскільки особистісно зорієнтована, дослідницько зорієнтована й практико-зорієнтована концепції педагогічної освіти відіграють роль механізмів, що логічно поєднують академічну та загальнопрофесійну підструктури в цілісну систему.

Досвід фахової підготовки педагогів Данії дозволяє констатувати, що критичне мислення формується швидше, якщо студенти на заняттях не є пасивними слухачами, а постійно активно шукають інформацію, співвідносять те, що вони засвоїли, з власним досвідом, порівнюють отримані знання з іншими роботами в певній галузі та інших сферах знання (тобто встановлюють міжпредметні зв'язки). Крім того, майбутні педагоги вчать (а викладачі-наставники допомагають їм у цьому) ставити під сумнів достовірність отриманої інформації, перевіряти логіку доказів, робити висновки, конструювати нові приклади для використання теоретичного знання, приймати рішення, вивчати причини та наслідки різних явищ тощо [5; 8].

Використання інноваційних технологій, зокрема технології розвитку критичного мислення, в освітній діяльності майбутніх педагогів Данії та Норвегії відповідає сучасним загальноєвропейським освітнім тенденціям та потребам суспільства знань і стабільно демонструє творчий характер підготовки фахівців. У навчальній практиці ефективно діє студентоцентрикований підхід, творча взаємодія викладачів і студентів в атмосфері гуманності, самостійності, активності, індивідуалізації, поєднання групових та індивідуальних форм навчання. Широко застосовуються: аналіз життєвих проблемних ситуацій, дискусії, виконуються різноманітні письмові завдання (опис, самоаналіз, формування пропозицій), розробляються проекти, портфоліо тощо [5]. Практикуються методи спостереження, розмірковування, осмислення, узагальнення, що сприяє інтелектуальному й емоційному розвитку студентів. У навчальній діяльності активно використовуються електронні засоби комунікації, мережева модель навчання, дистанційне навчання (дистанційні програми, масові відкриті онлайн курси, вебінари, семінари, консультації, іспити тощо). Технологія розвитку критичного мислення сприяє формуванню в майбутніх фахівців умінь і навичок науково-дослідницької роботи.

В умовах зростаючих вимог до якості освітнього процесу ми вважаємо, що вкрай важливою є проблема активізації аналітичної діяльності майбутніх учителів. На нашу думку, для розвитку критичного мислення в студентів необхідна така організація навчальної роботи, яка буде спрямована на стимулювання осмислення матеріалу та формування власних суджень і вироблення самостійних підходів до вирішення різних наукових проблем. У ході впровадження технології критичного мислення в навчальний процес уважаємо за доцільне

використовувати стратегію «лекція – семінар». Така стратегія дозволить організувати більш активну роботу студентів з лекційним матеріалом: виділити та відрефлексувати найбільш значущі для них фрагменти лекції; піддати аналізу й оцінити наявні альтернативні погляди на обговорювану проблему.

У країнах Данії та Норвегії домінує інтегрована практична модель, використання якої утвердилося і стабілізувалось як результат творчих дискусій скандинавських науковців щодо функціонування двох попередніх – спеціалізованої практичної та інтегрованої дослідницької. Порівняльний аналіз цих моделей дав підставу науковцям зробити висновок про раціональність їх об'єднання (на основі позитивних ознак кожної) в єдину інтегровану практичну освітню модель [5]. Важливе значення у реалізації інтегрованої моделі підготовки педагогів відіграє технологія розвитку критичного мислення.

Цінним та ефективним, на нашу думку, є метод розроблення індивідуальних проєктів. Зараз, наприклад, досить популярні та часто обговорюються фахівцями проблеми, пов'язані з підготовкою майбутніх учителів до екологічного виховання та формування у них природничої компетентності. Природнича компетентність – це здатність самостійно здобувати та поглиблювати знання з природознавства, вміння застосувати їх у повсякденній діяльності, на основі чого формуються природничі цінності та розвивається екологічна свідомість та культура. Майбутній учитель, в якого сформована природнича компетентність, володіє фундаментальними знаннями про навколишнє середовище, знає психолого-педагогічні особливості дітей та враховує їх в освітньому процесі; досконало володіє основними методами, прийомами, формами роботи з дітьми під час вивчення природничих дисциплін; здатен методично грамотно сформувати цілісний образ природи у дітей; здійснює пошук шляхів подолання екологічної кризи, бере участь у природоохоронних акціях.

Варто зазначити, що ця проблема в Скандинавських країнах має не тільки методолого-екологічний, а й загальногуманітарний сенс. Як показує практика, під час її вирішення результативним є використання технології критичного мислення у освітньому середовищі. Так, у процесі фахової підготовки майбутнім учителям пропонується викласти все, що вони чули або читали з актуальної екологічної проблеми, які джерела інформації використовували. Головне при цьому – почути від них власні думки на рахунок відповідної проблеми. Студентам рекомендують добирати матеріал за темою, ретельно зважувати всі думки «за» і «проти» для того, щоб у результаті сформувати і обґрунтувати власний погляд на проблему. Навчання на основі дебатів і дискусій, побудованих як цілеспрямований і зацікавлений обмін ідеями, вчить студентів з'ясувати причиново-наслідкові зв'язки, приймати комплексні рішення, аргументувати і відстоювати власні погляди і позиції.

Вважаємо, що подібний спосіб засвоєння матеріалу має велику цінність, оскільки він привчає майбутніх фахівців до самостійного пошуку інформації, її критичного аналізу та осмислення, що у підсумку дає можливість студентам представити свої власні незалежні судження про проблему і можливі шляхи її вирішення. Майбутні педагоги вчать працювати усвідомлено, самостійно, рефлексивно, ухвалювати професійні рішення; відбувається розвиток їхніх критичних, творчих здібностей, вміння аналізувати професійну діяльність.

Висновки. Таким чином, великого значення в контексті сьогодення набуває формування життєвої та професійної компетентності сучасного педагога засобами інноваційних технологій і активних методів навчання, до яких належить і технологія розвитку критичного мислення. Освіта XXI століття має системно й цілеспрямовано розвивати критичне мислення як невід'ємну умову формування компетентного фахівця. Здатність критично мислити є досить цінним умінням для сучасного педагога, вимушеного постійно перебувати в контактах із суспільними явищами. Розвиток критичного мислення є підготовкою майбутніх учителів до професійного життя, де вміння і навички приймати відповідальні рішення в кризових ситуаціях стають необхідними атрибутами успішного функціонування соціуму.

Одним зі засобів удосконалення підготовки педагогів може стати творче використання позитивного досвіду Данії та Норвегії, в якому нами виокремлено таке: складання програм навчання, їх відповідність динаміці суспільних потреб, реалізація принципу

студентоцентризму в навчанні, удосконалення спілкування у системі «викладач – студент» на широких демократичних засадах, використання у навчальному процесі інноваційних технологій, зокрема технології розвитку критичного мислення, практична спрямованість підготовки з урахуванням зарубіжного досвіду.

У світлі сучасних змін у системі педагогічної освіти України доцільним є вивчення досвіду європейських країн стосовно підготовки педагогічних працівників для нової української школи. Потребує подальшого дослідження проблема впровадження в українську освітню систему позитивного досвіду Данії та Норвегії щодо використання технології проблемного навчання у процесі формування природничої компетентності майбутніх педагогів.

Список використаної літератури

1. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення: досвід експериментального дослідження. *Історія в школах України*. 2017. № 9–10. С. 3–11.
2. Пуховська Л. П. Сучасні підходи до професіоналізму вчителя в різних освітніх системах. *Шлях освіти*. 2011. № 1. С. 20–24.
3. Києнко-Романюк Л. А. Зарубіжна і національна практика розвитку критичного мислення в учнів і студентів. *Вища освіта України*. 2014. № 4. С. 109–113.
4. Заир-Бек С. И., Муштавинская И. В. Развитие критического мышления на уроке: пособие для учителей общеобразоват. учреждений. 2-е изд., дораб. Москва: Просвещение, 2011. 223 с.
5. Липкина А. И., Рыбак Л. А. Критичность и самооценка в учебной деятельности. Москва: Просвещение, 2002. 328 с.
6. Роляк А. О. Професійна підготовка вчителів у вищих навчальних закладах Данії : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2011. 290 с.
7. Семілетко В. І. Система підготовки педагогічних кадрів у Норвегії : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Луганськ, 1996. 162 с.
8. Баханов К. О. Технологія розвитку критичного мислення як психолого-педагогічне явище. *Історія та правознавство*. 2008. № 33. С. 4–9.
9. Подольская Е. А. Мышление критическое. *Глоссарий современного образования* / под общ. ред. Е. Ю. Усик; сост.: Астахова В. И. и др. 2-е изд., перераб. и доп. Харьков: Изд-во НУА, 2014. 532 с.
10. Логвиненко Т. О. Особливості професійної підготовки соціальних працівників у системі вищої освіти Данії. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2010. № 1. С. 59–65.

USE OF CRITICAL THINKING DEVELOPMENT TECHNOLOGY IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF EDUCATORS: THE EXPERIENCE OF DENMARK AND NORWAY

Hrab Mariana

Post-Graduate Student, Lecturer at the Mukachevo Humanities-Pedagogical Institute
Mukachevo State University

Introduction. *The article is devoted to the problem of using the critical thinking development technology in the process of professional training of teachers.*

Purpose. *To reveal the peculiarities of using the critical thinking development technology in the preparation of future teachers of Denmark and Norway.*

Methods. *Theoretical analysis and generalization of psychological-pedagogical and scientific-methodical literature of Ukrainian and foreign scientists on the problem of research, pedagogical observation.*

Results. *The experience of foreign countries, in particular Denmark and Norway, has been analyzed. The author reveals the peculiarities of the critical thinking development technology of future teachers and describes ways of introduction this technology in the process of professional training of students. The main aspects of the problem of the critical thinking development have been analyzed. It has been found that training focused on the critical thinking development is an urgent problem of modern education. Attention is drawn to the fact that the critical thinking development technology gives the opportunity to get positive results in the formation of active mental activity of students. It allows to build an educational process based on scientifically valid patterns of interaction between personality and information, and is aimed at developing skills in working with information, the ability to analyze and apply it. The article describes the peculiarity of using the critical thinking*

development technology of future teachers in Denmark and Norway in the process of professional training. The problem of introducing the positive experiences of Denmark and Norway in the field of professional training of teachers in the Ukrainian education system requires further investigation.

Originality. *The author's vision of the peculiarities of using the critical thinking development technology of future teachers in Denmark and Norway in the process of professional training has been presented. It has been found that the «Integrated Practical Model» dominates in the countries of Denmark and Norway, the use of which was established and stabilized as a result of creative discussions of Scandinavian scientists about the functioning of the previous two – «specialized practice» and «integrated research». The comparative analysis of these models gave scientists a reason to conclude that it is rational to combine them (based on the positive features of each) into a single «integrated practical educational model». The critical thinking development technology plays an important role in the implementation of the integrated model of teacher training.*

Conclusion. *The critical thinking development of future teachers is one of the components of their training for professional life, where the ability and skills to make responsible decisions in crisis situations become necessary attributes of the successful functioning of society. In light of current changes in the system of pedagogical education in Ukraine, it is advisable to study the experience of Denmark and Norway in the training of teachers and developing their critical thinking.*

Key words: *critical thinking, future teachers, professional training, Denmark, Norway*

References

1. Terno S.O. (2017). Metodyka rozvytku krytychnoho myslennia: dosvid eksperymentalnoho doslidzhennia [Methods of development of critical thinking: experience of experimental research]. *Istoriia v shkolakh Ukrainy*, 9-10, 3-11. [in Ukrainian].
2. Pukhovska L.P. (2011). Suchasni pidkhody do profesionalizmu vchytelia v riznykh osvitykh systemakh [Modern approaches to teacher professionalism in different educational systems]. *Shliakh osvity*, 1, 20-24. [in Ukrainian].
3. Kyienko-Romaniuk L.A. (2014). Zarubizhna i natsionalna praktyka rozvytku krytychnoho myslennia v uchniv i studentiv [Foreign and national practice of developing critical thinking in students and students]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 4, 109-113. [in Ukrainian].
4. Zair-Bek S.I., Mushtavinska, I.V. (2011). Rozvytok krytychnoho myslennia na urotsi: Posibnyk dlia vchytelia [Developing critical thinking in a lesson: A teacher's guide]. Moscow: Prosvita. 223. [in Ukrainian].
5. Lypkina A.I., Rybak L.A. (2002). Krytychnist i samoostinka v navchalnii diialnosti [Criticality and self-esteem in educational activities]. Moscow: Prosvita, 328. [in Ukrainian].
6. Roliak A.O. (2011). Profesiina pidhotovka vchyteliv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Danii : dys. kand. ped. nauk: 13.00.04 [Teacher training at higher education institutions in Denmark. (Dissertation of the candidate of pedagogical sciences)]. Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh NANP Ukrainy, Kyiv, 290. [in Ukrainian].
7. Semiletko V.I. (1996). Systema pidhotovky pedahohichnykh kadrov u Norvehii : dys... kand. ped. nauk: 13.00.01 [The system of teacher training in Norway. (Dissertation of the candidate of pedagogical sciences)]. Luhanskyi derzh. pedahohichnyi in-t., Luhansk, 162. [in Ukrainian].
8. Bakhanov K.O. (2008). Tekhnolohiia rozvytku krytychnoho myslennia yak psykholoho-pedahohichne yavyshe [Technology for the development of critical thinking as a psychological and pedagogical phenomenon]. *Istoriia ta pravoznavstvo*, 33, 4-9. [in Ukrainian].
9. Podolska Ye.A. (2007). Myslennia krytychne. Pid obshch.red. Ye.Iu. Usyk. Hlosarii suchasnoi osvity [Critical thinking. In Ye.Yu. Usyk (Ed.), *Glossary of Contemporary Education*]. Kharkov: Vyd-vo NUA, 236. [in Ukrainian].
10. Lohvynenko T.O. (2010). Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv u systemi vyshchoi osvity Danii [Features of vocational training of social workers in the higher education system of Denmark]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka*, 1, 59-65. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 15.12.2020 р.